

jugoslovanski trg, združevanje dela in sredstev na celotnem jugoslovanskem ozemlju ob tem, da je nerealno »staviti« na možnost zmanjšanja »državnih pristojnosti« republiških in pokrajinskih podsistemov?

V naši eri policentričnega etatizma je dovolj, da rečeš centralna kurjava, pa te proglasijo za centralista, unitarista – s tem se spodbijajo tudi resna znanstvena opozorila na neustreznost sistema (stratificiranje v ustavobranitelje in reformatorje v politiki in tudi v delu znanosti še zdaleč ni preseženo in tudi še dolgo ne bo).

Kako ločiti med resnimi strokovnimi prizadevanji za obstoj in razvoj samoupravljanja po eni strani ter kako ločiti med birokratsko egoistično obrambo pridobljenih položajev ter angažirano skrbjo in odgovornostjo za pretehtanim in domišljenim spreminjanjem samoupravnega sistema v vrstah oblastnih struktur po drugi strani? V obeh »taborih« zdaj še prevladuje črno-bela tehnika.

ELA ATENA ULRIH

Od ugotavljanja stanja k iskanju poti iz zagat

Stoim s tistimi, ki ugotavljajo po eni strani potrebo po takem posvetu, po drugi strani pa nemoč, da bi že danes prodrl v globino postavljenih vprašanj. Referatov namreč nismo dobili vnaprej in ker je premalo časa, je omejevanje razprave tolikšno, da lahko razpravljajci bolj ali manj samo nakažejo vprašanja, v vsebino pa se nimajo več časa spuščati.

Nadalje mislim, da bi se morali poleg ugotavljanja stanja, in to je pretežna značilnost današnje razprave, bolj usmeriti k iskanju izhoda iz dane situacije, dati vsaj nekaj možnih izhodov. Jaz namreč to našo razpravo razumem v kontekstu kritične analize funkcioniranja političnega sistema. Tema, kakor je opredeljena za današnji posvet, se pravzaprav bolj nanaša na odnose v federaciji kot pa na odnose v republiki in pokrajini, kar seveda še dodatno izziva postavljanje zelo določenih vprašanj, ki so že dolgo prisotna v naši praksi in ki se nanašajo na koncept ali, če hočete, na odnose v federaciji.

Mislím, da je koncepcija federacije eno najbolj spornih vprašanj, ki so spremljala pripravo kritične analize političnega sistema. Zato ne bi smeli samo na akademski ravni razpravljati o teh vprašanjih. Bolj kot zgodovinsko bi se morali danes lotevati vprašanj konkretno, problemsko in od problemov izhajati pri presojanju funkcioniranja političnega sistema v celoti in njegovih posebnih sestavnih delov.

Sposobnost sistema, da se v njem sproti in skladno z njegovo temeljno vsebino razrešujejo vprašanja je, po mojem, edino merilo za presojo uspešnosti sistema. Pri tem pojmem »sprotnost« v smislu realne časovne dimenzije in ne pragmatično. Boj za dejansko uveljavitev sistema socialističnega samoupravljanja je boj za njegovo učinkovito delovanje. Izkušnja zadnjega obdobja pa kaže, da so nekateri problemi ostajali odprti, da so se kopicili in razraščali in začeli ogrožati same temelje sistema. Če hočemo torej uspešno ubraniti ta sistem – in to hočemo – moramo brez pretirane apologetike začeti reševati tista vprašanja v sistemu, ki delujejo zaviralno, neprepustno.

Za primer naj vzamem, kako se danes, predvsem v odnosih v federaciji, kaže razredno in nacionalno. Opredeliti bi morali osnovne pojavne oblike odnosa med razrednim in nacionalnim oziroma favoriziranj enega na račun drugega. Kako se ti odnosi kažejo v delu zveznih organov – predvsem Skupščine SFRJ? Kako je zagotovljeno v danem sistemu in odnosih avtentično in enakopravno izražanje in zagotavljanje nacionalnega in razrednega, ki se (oboje) poraja in formira v SR in SAP? Odnos razredno – nacionalno je v sedanjih razmerah nekonflikten, dokler smo na terenu etnično enotnih skupnosti, dokler se etnično enotne skupnosti pokrivajo tudi z enotno družbenopolitično skupnostjo. Čim pa gremo preko tega, se začnejo problemi kopičiti. In seveda, vsem vam je znan zelo glasen očitek, da je danes v odnosih v federaciji nacionalno favorizirano v odnosu na razredno.

Čeprav Krična analiza delovanja političnega sistema večinoma na isti ravni, tj. enakopravno, obravnava odnos razrednega – nacionalnega, pa vendarle na več mestih – posebej v poglavjih o družbenopolitičnih skupnostih – ugotavlja, da so delavsko razredni interesi (pod vplivom etatizma) nezadostno izraženi v občini, v SR in SAP. To je nujno »slabilo *dominacijo* teh interesov na ravni federacije, kar vse je oteževalo realizacijo ustavnega koncepta federacije v celoti«. (Krična analiza str. 38 – podčrtala E. U.).

Da bi še bolj utemeljila nujnost po konkretnem preučevanju odnosa razredno-nacionalno za družbeno prakso delovanja političnega sistema, navajam še eno oceno iz Krične analize. Ko ugotavlja, da je treba zagotoviti, da se interesi delavcev v združenem delu, njihova vloga in vpliv polno uveljavijo pri odločanju v obeh zborih Skupščine SFRJ, poudarja tudi:

»Avtentični interesi delavskega razreda v zborih Skupščine SFRJ morajo biti *dominantni* v vseh fazah izgrajevanja in določanja politike in sprejemanja aktov« (str. 125, podčrtala E. U.).

Zdi se, da s predlaganimi konkretnimi rešitvami (več delegatov v obeh zborih skupščine SFRJ iz združenega dela) ni mogoče zagotoviti povečane vloge delavsko-razrednega v odnosih v federaciji. Zavedam se, da je naloga težavna, pa prav zato sodi na marksistični center, pa tudi v raziskovalne programe. Gre namreč za to, da moramo zagotoviti bistveno večji delavsko razredni vpliv na odločanje v federaciji v okviru *danega koncepta federacije*, ki ob tej bistveni pomanjkljivosti uspešno razrešuje odnose v večnacionalni skupnosti. Seveda je pri proučevanju odnosa razredno – nacionalno v zveznem merilu treba upoštevati, da se tako razredni kot nacionalni interesi uresničujejo tudi z neštetimi samoupravnimi načini in oblikami povezovanja in ne le z institucijami federacije.

Naslednji problem, ki mu, mislim, moramo posvetiti veliko pozornosti – dotaknil se ga je že tovariš Baškovič –, je uresničevanje skupnih interesov v federaciji – povezano s samoupravno integriranostjo v jugoslovanskem prostoru.

To, na čemer gradimo federacijo, so skupni interesi, opredeljeni v 244. členu Ustave SFRJ. V praksi se ta člen oziroma skupni interesi v federaciji – kakor je pokazala analiza – skoraj izključno uresničujejo le po organih federacije (samostojno ali v soglasju z R/P), ne pa tudi z drugimi oblikami in načini uresničevanja, ki jih navaja ta člen ustave. Tudi federacija uresničuje te interese v skladu s svojo pristojnostjo skoraj v celoti le s svojo normativno funkcijo, ne pa tudi samoupravno. Ko so bile skupščine SR in SAP objavljene, da analizirajo *svoje aktivnosti* pri uresničevanju skupnih interesov v federaciji, so se omejile izključno na uresničevanje *drugih* skupnih interesov republik in pokrajin, in ne tistih iz 244. člena Ustave.

Takšno stanje pomeni, da je funkcioniranje koncepta federacije bistveno moteno, da je močno poudarjena zakonodajna vloga federacije, da se krepi etatistično in centralistično odločanje, Krivda in odgovornost za tako stanje, ki je sedaj pretežno očitana zveznim organom, pa je prej ko slej porazdeljena na vse subjekte federacije. Kako torej delovati v prihodnje? Ali je morda treba kakšno obveznost organov, družbenopolitičnih skupnosti in združenega dela dodatno institucionalno vključiti v Ustavo (npr. odgovornost za funkcioniranje enotnega jugoslovanskega tržišča).

S tem sem že lela samo nakazati, kaj v razpravi pogrešam. Zato predlagam, tovariš Ribarič, da bi danes odloženo »okroglo mizo« povezali z nadaljevanjem te razprave, potem ko bomo imeli že vse referate, ki jih danes nismo imeli ali pa jih nismo mogli prebrati, ali pa da bi sekretariat MC do takrat pripravil pregledne teze, ki so bile tu podane, tudi polemične; o katerih bi še morali poglobljeno razpravljati. Zaskrbljujoča je namreč zelo razširjena fama, da smo ga generalno polomili, da so tudi v sistemu mnoge stvari, ki so narobe, in če ne bomo ničesar spremenili, se pravi, da svojo smrtno agonijo samo podaljšujemo.

Mi bi morali tudi na takih posvetih težiti ne le k jasnim smerem razvoja političnega sistema, marveč tudi h konkretnim izboljšavam, pri čemer bi nam seveda sredstva obveščanja, pa tudi revijalni tisk lahko veliko pomagali, če bi se vključili v ta prizadevanja in poskušali javnost bolj objektivno obveščati in na trasi našega programa – Kardelja in Ustave – graditi javno mnenje in zavest.